

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning
Lärarprogrammet, examensarbete 10 poäng

Förskolebarns lek – lek eller allvar?

En intervjustudie av pedagogers syn på lekens betydelse för förskolebarns
utveckling och lärande.

Hanna Smith & Jenny Järkås

Examensarbete i LAU350

Handledare: Bibbi Ljungvall

Examinator: Pia Williams

Rapportnummer: VT06-2611-01

Abstrakt

Arbetets art: Examensarbete, 10p
Institution: Institutionen för pedagogik och didaktik vid Göteborgs Universitet
Antal sidor: 31
Titel: Förskolebarns lek – lek eller allvar? En intervjustudie av pedagogers syn på lekens betydelse för förskolebarns utveckling och lärande.

Författare: Jenny Järkås och Hanna Smith
Handledare: Bibbi Ljungvall
Examinator: Pia Williams
Rapportnummer: VT06-2611-01

Syfte: Vårt syfte med uppsatsen är att undersöka hur ett antal pedagoger inom förskolan ser på begreppet lek samt att ta reda på vad dessa pedagoger har för syn på sin roll som pedagog i leken.

Frågeställning:

- Hur definierar pedagogerna begreppet lek?
- Vilken funktion anser pedagogerna att leken fyller för barn i förskoleåldern?
- Vad anser pedagogerna om deras roll i leken?

Metod: Vi valde att genomföra undersökningen med hjälp av halvstrukturerade intervjuer. Inför intervjuerna studerade vi litteratur kring ämnet lek.

Resultat: Samtliga pedagoger som vi intervjuat anser att allt barn gör är lek. De anser att bearbetning av intryck och händelser är den viktigaste funktionen som leken fyller. Barns språkliga, sociala och motoriska utveckling nämns också som viktiga funktioner.

Det anses som viktigt att diskutera teorier och forskning och att det också påverkar arbetet i barngruppen positivt.

Alla pedagoger som vi intervjuade anser att man inte skall lägga sig i barns lek utan att ha en tanke med det, till exempel om ett barn far illa eller behöver stöd från en vuxen. Det kan också vara bra att komma in i leken om man kan ge näring åt och utveckla leken. Om det finns barn som alltid bestämmer i leken kan man gå in i leken och ifrågasätta och samtala med barnen om vikten av att kunna visa hänsyn och respekt för sina kamrater.

Nyckelord: Barn, lek, lärande, utveckling och pedagoger.

Förord

Vi som har författat denna uppsats heter Jenny Järkås och Hanna Smith och är lärarstudenter vid Göteborgs Universitet. Då vi inte nämnvärt har läst mycket om lek och dess funktion tidigare under vår utbildning känner vi att arbetet med denna uppsats har givit oss en djupare inblick i detta ämne. Detta anser vi vara av stor relevans för vår kommande yrkesroll som lärare i förskolan.

Då arbetet med uppsatsen hela tiden kräver diskussion och resonemang har vi till största del arbetat tillsammans. Detta har gjort att vi har fått träna på att samarbeta under en intensiv period, vilket vi anser har fungerat väldigt bra och som också har varit en rolig och lärorik tid.

Vi vill tacka våra informanter för att de har tagit sig tid för våra intervjuer och för att de har engagerat sig i ämnet för att kunna ge så utförliga och relevanta svar som möjligt. Vi vill även tacka vår vän Elin Sjöberg och vår handledare Bibbi Ljungvall som har hjälpt oss med litteratur och vägledning genom hela arbetet.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

ABSTRAKT

FÖRORD

1. INLEDNING	5
1.1 Syfte	6
1.2 Frågeställningar	6
2. LITTERATURGENOMGÅNG	7
2.1 Vad är lek?	7
2.2 Kort lekhistoria	9
2.3 Läroplan för förskolan	10
2.4 Teorier kring lek	11
2.4.1 Psykoanalytiska teorier	11
2.4.2 Piagets kognitiva lek teori	11
2.4.3 Sociokulturella perspektivet och Vygotskij	13
2.5 Vad fyller leken för funktion för barn i förskolan?	14
2.5.1 Lek och lärande	14
2.5.2 Språklig utveckling	15
2.5.3 Bearbetning av intryck	16
2.6 Pedagogens roll i leken	16
2.7 Sammanfattning litteraturgenomgång	18
3. METOD OCH MATERIAL	19
3.1 Undersökningsgrupp	19
3.2 Genomförande	20
3.3 Bearbetning av material	20
3.4 Tillförlitlighet	21
3.5 Etik	21
4. RESULTAT	22
4.1 Hur definierar pedagogerna begreppet lek?	22
4.2 Vilken funktion anser pedagogerna att leken fyller för barn i förskoleåldern?	23
4.2.1 Arbetar pedagogerna medvetet med leken i pedagogiskt syfte?	23
4.2.2 Diskuterar arbetslaget teorier och forskning kring barns lek och hur påverkar det i så fall arbetet med barngruppen?	24
4.3 Vad anser pedagogerna om den vuxnes roll i leken?	25
4.4 Sammanfattning resultat	26

5. DISKUSSION	27
5.1 Metoddiskussion	27
5.2 Resultatdiskussion	27
5.2.1 Hur definierar pedagogerna begreppet lek?	27
5.2.2 Vilken funktion anser pedagogerna att leken fyller för barn i förskoleåldern?	28
5.3 Vad anser pedagogerna om deras roll i leken?	31
5.4 Slutord	32
5.5 Förslag till fortsatt forskning	33
6. REFERENSLISTA	34
Bilaga 1	36
Bilaga 2	37

1. Inledning

Då det var dags att skriva vårt examensarbete bestämde vi oss för att ta tillfället i akt att undersöka vad leken fyller för funktion för barn i förskoleåldern, och därigenom få större insikt och medvetenhet kring detta ämne. Detta eftersom vi inte tidigare i utbildningen har läst nämnvärt mycket om lek och dess funktion för barn i förskoleåldern.

Eftersom vi båda vill arbeta i förskolan med barn i åldrarna 1-5 år anser vi det relevant för oss att i vårt examensarbete undersöka vad leken fyller för funktion för barn i förskoleåldern. I förskolan består vardagen till stor del av lek. Under vår verksamhetsförlagda utbildning (VFU) har vi fått erfara att många föräldrar inte har någon uppfattning om förskolans uppdrag och hur pedagogerna arbetar för att uppfylla läroplanen för förskolans mål och riktlinjer. När föräldrar hämtar sina barn efter en dag på förskolan vill många av dem ofta ha synliga resultat av barnens dagliga aktiviteter. Att barnen ”bara” har lekt är inte någonting som föräldrar värderar högt. Inför vår kommande yrkesroll som lärare i förskolan vill vi vara insatta i lekens betydelse för barns lärande och utveckling för att på bästa sätt stimulera och utmana dem i deras lärande och visa på lekens betydelse även för föräldrarna.

Vi tror att leken har en stor betydelse för barn på många plan och vill därför undersöka detta mer med hjälp av tidigare forskning och egna undersökningar. Dessa tankar finner vi även i Lpfö98.

Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande skall präglade verksamheten i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter. (Utbildningsdepartementet, 1998 s.9)

Inför vår kommande yrkesroll vill vi också undersöka hur pedagoger i förskolan anser att man som vuxen skall förhålla sig till barns lek. Detta för att vi vill få inblick i hur pedagogerna arbetar för att på bästa sätt utmana och inspirera i leken.

1.1 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur ett antal pedagoger inom förskolan ser på begreppet lek samt att ta reda på vad dessa pedagoger har för syn på sin roll som pedagog i leken.

1.2 Frågeställningar

Utifrån vårt syfte vill vi ha svar på följande frågeställningar:

- Hur definierar pedagogerna begreppet lek?
- Vilken funktion anser pedagogerna att leken fyller för barn i förskoleåldern?
- Vad anser pedagogerna om deras roll i leken?

2. Litteraturgenomgång

Vi har försökt fokusera på att hitta primärkällor i litteraturen men har även använt oss av sekundärkällor. Tillgången till primärkällor har varit stor eftersom lek är ett område som det har forskat mycket kring. Det finns en hel del äldre forskning kring lek som fortfarande känns användbar och vi har även hittat nyare lekforskning. I litteraturgenomgången kommer vi att börja med att gå igenom vad olika författare skriver om begreppet lek för att sedan gå vidare med en kort lekhistoria. Därefter redovisar vi vad man kan läsa om lek i läroplanen för förskolan. Följaktligen tar vi upp vad några av de främsta teoretikerna inom den psykoanalytiska-, kognitiva- och sociokulturella teorin säger om barns lek. Avslutningsvis går vi in på vilken funktion leken fyller för barn i förskoleåldern och den vuxnes roll i samband med barns lek.

2.1 Vad är lek?

Det finns inte en självklar definition av vad lek är, men många författare som har skrivit om lek och lekforskare försöker utifrån sina erfarenheter definiera begreppet lek. Vi kommer att belysa vad några av alla dessa lekforskare och författare menar med begreppet lek.

Leken är en viktig del av barnkulturen och är en viktig del i barns liv. Barn utvecklas och lär känna sig själva genom leken genom att de utforskar, använder sin fantasi och testar nya saker genom leken. Leken bygger på upplevelser och har därför en betydande roll i barns lek. I leken lär de sig även att samspela med andra, kommunicera och visa respekt. Leken är viktig i sig själv, själva lekprocessen är målet. Barn leker för att de tycker att det är roligt. Den fria leken tilltalar barn mest. Forskning visar att lek är viktig för barn i åldrarna 0-12 år men allra viktigast är leken för barn i åldrarna 5-9 år, detta eftersom leken har en grundläggande funktion för barns utveckling och lärande (Lillemyr, 1999).

Lek är en allsidig aktivitet som är viktig för alla barn. Leken engagerar och motiverar barn fullständigt och på ett inifrån styrt sätt, och har därför en central betydelse för både lärande och socialisation. För barn är leken ”som om”, en frizon för uppfinningsrikedom och det som är roligt. (Lillemyr, 2002 s. 45)

Det finns många olika former av lek

- Funktionslek eller sensomotorisk lek. Upprepande handlingar som utförs för att barnet själv tycker om det.
- Rollek. När barnet sätter sig in i en roll, ofta i samspel med andra.
- Regellek. Lek som är uppbyggd kring regler, ofta i samspel med andra barn.
- Rörelselek och våldsamt lek. Lek som är uppbyggd kring rörelser.
- Konstruktionslek. Barnet konstruerar och skapar med hjälp av olika föremål, exempelvis duplo. (Lillemyr, 1999)

Kärby (1989) menar att förskoleåldern är den tid då leken spelar störst roll i barnets liv. Förskolan spelar en viktig funktion för barnets tidiga lärande i ett socialt och kulturellt sammanhang. Lillemyr (1999) påpekar att när barn övergår från förskola till skola är leken mycket viktig eftersom barnen kommunicerar med varandra och skapar kontakter genom leken.

Leken är någonting som sker lustfyllt, impulsivt och självmant. Trots att leken är en så stor del i barns liv är det mycket som kan utgöra hinder för leken. Leken hindras om barnet är sjukt, trött, hungrigt, ledset eller argt. Människans drifter gör sig påminda och kan förstöra en

ändå så grundläggande del för barnet som lek. Det är mycket som går före leken och sätter leken långt ner i behovshierarkien (Hutt 1966; Winnicott 1981; Knutsdotter, 1987).

Hangaard Rasmussen (1992) skriver om leken som en förberedelse till vuxenlivet, att lekarna har en socialiserande funktion. Han skriver även om leken som ett rent biologiskt behov, att lek är när överskottsenergin flödar ut. Leken sägs även kunna ha en rent konfliktlösande uppgift.

Knutsdotter Olofsson (1987) menar att lekens nyckelord brukar sägas vara frivillig, lustfylld och spontan. Begreppen är nödvändiga men att de inte räcker till för att förklara vad lek är. Orden är sammanfattande för vad leken innebär och bra för att skilja leken från annan verksamhet. Knutsdotter Olofsson (1987) påpekar dock att lek är mycket mer än så. Det viktigaste kännetecknet på lek enligt Knutsdotter Olofsson är lekens som-om-karaktär, att lek är på låtsas och inte på riktigt. Lek är roligt och spontant oavsett om man leker själv eller tillsammans med flera andra barn. Leken är också rolig och spontan oavsett om det innebär stoj och spring eller om barnen sitter lugnt ner på golvet och leker. Det är fortfarande lek (Knutsdotter Olofsson, 1987).

Knutsdotter Olofsson (1987) anser att lek är mycket. Det är svårt att hitta någon riktig definition av vad begreppet lek egentligen är. Hon skiljer på skapande verksamhet och lek som två olika aktiviteter. Men hon menar ändå att begreppen ändå kan samspela med varandra. För att skapa krävs det lekfullhet men skapande verksamhet är inte lek Hangaard Rasmussen (1993) skriver att det kanske handlar mer om en personlig uppfattning om hur man själv definierar lek.

De flesta barnforskare hävdar enstämmigt att leken har en utvecklande betydelse i barnets liv. De pekar bland annat på att den utvecklar barnets alla sidor: motoriken, fantasin, kreativiteten, identiteten, intelligensen, språket, de sociala erfarenheterna m m. (Hangaard, Rasmussen 1993, s. 13)

Hangaard Rasmussen (1987) skriver om ”bra” och ”dåliga” lekar. En bra lek är när barnen är helt koncentrerade och upptagna av leken. När barnen är vänliga mot varandra och leker lagom lugnt och stilla. Detta är en lek som kanske inte alltid stämmer överens med hur det egentligen faktiskt är. Det är där den ”dåliga” leken kommer upp. När barnen är högljudda och ses som stökiga och för vilda diskussioner med varandra när de inte i alla lägen är överens. När de utmanar varandra och gör saker som inte är accepterade av de vuxna. Hangaard Rasmussen menar att: ”Leken står inte utanför livet. Den inbegriper alla sidor av livet” (Hangaard Rasmussen, 1987, s 15). Han föreslår att man hellre skall tala om lekar som går mot ordning eller kaos. Livets grundläggande drag är enligt Hangaard Rasmussen ordning och kaos så det är givet att detta återspeglar sig i leken hos barn. Dock är inte alla lekar antingen eller utan ligger i mitten av ordningen och kaoset (Hangaard Rasmussen, 1987).

I leken känner inte barnen att de blir bedömda eller att de gör rätt eller fel. Leken är barnens arena där de känner sig starka och får självförtroende eftersom lek är någonting de kan (Lillemyr, 1999).

Lillemyr (1999) har föreslagit fyra dimensioner i en helhetspedagogisk förståelse av leken.

1. Leken är motiverad inifrån och barn förknippar den ofta med spänning och lustkänsla. Leken kan därmed användas i koppling till lärande.

2. Barn kan gå in i olika roller och använder sig av sin fantasi för att skapa nya lekar och miljöer. Barn vet att i leken kan man "låtsas som om". Barn vågar mer eftersom de vet att ingen bedömer de i leken, leken blir därför en trygghet.
3. I leken är det barnen som har kontroll över aktiviteten och som sätter gränser och regler utifrån deras förmåga.
4. För att barnen skall kunna gå in i en leksituation och delta efter lekens tema och utformning måste de uppfatta signalen "det här är lek". De går då in med speciella samspels- och lekfärdigheter. Kommunikationen och samspelet är viktiga delar i leken.

2.2 Kort lekhistoria

Hangaard Rasmussen (1978) börjar beskrivningen av lekens historia i Egypten. Redan hos de tidiga egypterna har man hittat föremål som återger bilder med barn som leker. Konstnärer har avbildat barns lek på krukor och målningar. Leken var i första hand någonting som överklassens barn sysslade med. De var inte tvungna att hjälpa till med de vardagliga sysslorna och kunde då istället ägna sig åt att leka och spela teater. Slavarnas barn hade knappt någon tid för lek då de var tvungna att hjälpa sina föräldrar att utföra tvångsarbete.

Trots att medeltidens feodalsamhälle många år senare hade etablerats och slavsamhället hade upplösts var det ändå framförallt överklassens barn som hade tid för lek. De hade tjänstefolk och "lektanter" som såg till att barnens utveckling gick framåt. De lokala hantverkarna fick order att börja tillverka konstnärliga leksaker. Böndernas barn var viktig arbetskraft och lek och undervisning fick komma i andra hand. Endast Luthers katekes lästes. När sedan det borgerligt-kapitalistiska samhället växte fram började också skolan ta form (Hangaard Rasmussen, 1978).

Öman (1991) beskriver Friedrich Fröbels (1782-1852) tankar. Fröbel ses som förskolans grundare och än i dag förekommer aktiviteter som har sitt ursprung i Fröbelpedagogiken. Fröbel förklarar leken som livets spegel. Han ansåg att barnet genom leken kan förstå omvärlden. Barnet lär känna sig självt och omgivningen genom leken. Fröbel använder s.k. lekgåvor som underlag i den pedagogiska verksamheten i förskolan. Det finns vissa egenskaper hos lekgåvorna som man skall leta efter; material, storlek, vikt, färg, form, antal, läge, ton och riktning. Exempel på lekgåvor är; en boll, trästickor, penna och papper, nål och garn, kub och cylinder.

Meningen med lekgåvorna är att använda dem som ett verktyg för lek och inlärning. Kritiker till Fröbel menar på att användning av lekgåvorna är aktiviteter som är för mycket styrta av pedagogerna. Man kan dock anpassa Fröbelpedagogiken och arbetet med lekgåvorna till barnens behov och intresse. Man kan se Fröbels tankar om lekgåvor som en grund till det pedagogiska arbetet i förskolan (Öman, 1991).

2.3 Läroplan för förskolan, (Lpfö 98)

Även läroplanen visar att leken är viktig och har stor funktion för förskolebarn.

Under rubriken förskolans värdegrund och uppdrag i Lpfö 98 (Utbildningsdepartementet 1998) kan man läsa:

Förskolan skall erbjuda barnen en trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek och aktivitet (s.9).

Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande skall prägla verksamheten i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter. (s.9)

Barn söker och erövrar kunskap genom lek, socialt samspel, utforskande och skapande, men också genom att iakttä, samtala och reflektera. (s.10)

Verksamheten skall ge utrymme för barnens egna planer, fantasi och kreativitet och lärande såväl inomhus som utomhus. Utomhusvistelsen bör ge möjlighet till lek och andra aktiviteter både i planerad miljö och i naturmiljö. (s.11)

Under utveckling och lärande som finns under mål och riktlinjer kan man läsa:

Verksamheten skall främja leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet samt ta tillvara och stärka barnets intresse för att lära och erövra nya erfarenheter, kunskaper och färdigheter. (s.12)

Förskolan skall sträva efter att varje barn:

- Utvecklar sin nyfikenhet och sin lust samt förmåga att leka och lära. (s.12)
- Utvecklar sin skapande förmåga och sin förmåga att förmedla upplevelser, tankar och erfarenheter i många uttrycksformer som lek, bild, rörelse, sång och musik, dans och drama. (s.13)

Alla som arbetar i förskolan skall:

- Samarbeta för att erbjuda en god miljö för utveckling, lek och lärande . . . (s.13)

2.4 Teorier kring lek

Det finns många teorier kring barns lek. Det finns även många teoretiker till varje teori som alla belyser teorin på sitt sätt. Vi har därför begränsat oss till några teorier som behandlar barns lek och utveckling och några av de tillhörande teoretikerna.

”Teorier om lek har varit försök att förklara orsaken till varför lek uppstår, hur den uppstår och utvecklas, till vilket ändamål den uppstår och vad dess väsen är.” (Knutsdotter, 1987, s.137).

2.4.1 Psykoanalytiska teorier

Det var Sigmund Freuds tankar som gav upphov till de psykoanalytiska teorierna. Han ser leken som ett sätt för barn att avreagera sig (Löfdahl, 2002). Det var i början av 1900-talet som Freud även innefattade leken som en del av barndomens betydelse för den vuxna människan. Han arbetade dock inte fram någon egen teori kring lek men han relaterade återkommande till leken. För Freud är leken ett sätt för barnet att bearbeta ångest. Sådant som är för farligt eller otillåtet att göra i verkligheten kan barnet göra i leken. Känner barnet frustration eller aggressivitet kan det få utlopp för det genom leken och exempelvis kasta leksakerna i golvet eller låtsas att det är nallen som är arg (Knutsdotter, 1987).

Donald Woods Winnicott, psykoanalytiker och barnläkare, har tankar kring psykoanalytiska teorier. Han använder begrepp som övergångsfenomen och övergångsobjekt för att förklara barns utveckling. Ett exempel han talar om är barnets lek med leksaker som ett substitut för modern. Han talar även om det tredje rummet som infaller i leken. Att barnet under lekens gång befinner sig mentalt på en annan plats. Winnicott menar att det är här barnets lek och fantasi utvecklas. Lek är inte heller enligt honom någonting som hör ihop med enbart barnaåren utan även hos vuxna människor och ger som exempel skapande och åskådare av musik och teater (Hägglund, 1989).

Precis som för alla andra psykoanalytiker ser även Erik H. Erikson, socialpsykolog, leken som ett sätt att studera barnets utveckling och en metod att hantera verkligheten. Genom lek får barnet chansen att lära sig situationer i verkligheten genom att själv skapa situationer i leken som barnet sedan lär igenom. I leken är det barnet som bestämmer och har kontrollen. Erikson jämför barnets lek med den vuxna människans tankar. Man tänker i båda tillbaka i tiden på sådant som har hänt och man blickar även framåt i tiden. (Knutsdotter Olofsson, 1987) Erikson delar in leken i tre olika stadier. Den första leken kallar han autokemisk lek. Leken innebär att barnets lek kretsar kring den egna kroppen. Mikrosfären kallar han det stadie där barnet kan vara för sig själv och avbryta leken om det störs. När barnet kommer upp i fem-sex års ålder träder det in i makrosfären vilket innebär en värld man delar med andra. Barnet måste lära sig att samspela med andra (Hägglund, 1989).

2.4.2 Piagets kognitiva lekteori

Mycket av den moderna pedagogiken bygger på Jean Piagets forskning och teorier. Han var övertygad om att man kunde undersöka intelligensens utveckling och ägnade stora delar av sitt liv åt att studera detta (Hägglund, 1989).

Piagets kognitiva teorier beskriver leken i olika stadier och hur barnet lär. De mentala mönster man kan utläsa av leken kan användas för att studera hur barn utvecklas kognitivt.

Enligt Piagets teori kan man se hur barnet går från ett stadie till ett annat högre genom hur barnets lek ter sig, exempelvis från ensamlek till lek tillsammans med andra (Löfdahl, 2002). Hans uppfattning om kognitiv utveckling ledde honom vidare till att förklara en teori kring lek utifrån den kognitiva psykologin. Man kan betrakta Piagets teori som en inlärningsteori. Hans teorier handlar om barnets utveckling genom samspel mellan individens tolkning och uppfattning av sin omvärld.

Kognitiv utveckling sker när barnet anpassar sig till omgivningen, antingen genom att tolka situationen utifrån egna erfarenheter eller genom att ta in nya erfarenheter och reorganisera eller omskapa sin kognitiva uppfattning. (Lillemyr, 1999, s. 131)

Piagets teori kring barns lek och lärande kan sammanfattas i fyra punkter. Han förklarar:

1. förloppet kunskap och förståelse genom leken som kognitivt betingat.
2. var i barnets intellektuella utveckling lekens ursprung finns och ursprunget till skapande av föreställningar och slutsatser av samband.
3. sambandet mellan förändring av lekens struktur och innehåll med barnets ålder.
4. att barnets förhållande till regelverk fungerar som en process i lärandet av regler och moralisk utveckling. (Lillemyr, 1999)

Piaget använder sig av två skeenden för att förklara barns anpassning till omvärlden, assimilation och ackommodation. Assimilation innebär att barnet tolkar, analyserar och anpassar sig till omvärlden utifrån sina egna erfarenheter. Ackommodation innebär att barnet ändrar sina tankegångar för att passa in i omgivningen (Knutsdotter Olofsson, 1987).

Piaget delar in den kognitiva utvecklingen i fyra stadier:

- Sensomotoriska stadiet, 0-2 år
- Pre-operationella stadiet, 2-7 år
- Konkret-operationella stadiet, 7-11 år
- Formellt-operationella stadiet, från ca 11 år

Stadiet innebär till största del utforskning av den egna kroppen. Det sensomotoriska stadiet innebär övningslek (Hägglund, 1989). I det första stadiet innebär leken en gradvis utveckling. I leken upprepar barnet handlingar för nöjes skull, cirkelreaktioner. Det är svårt att avgöra om handlingarna är lek eller imitation. Allteftersom barnet blir äldre blir handlingarna mer målinriktade, barnet vill ha resultat av det det gör och kontakt med andra barn tas i större utsträckning. Barnet börjar även så småningom utföra handlingar enbart för funktionens skull (Lillemyr, 1999).

I det andra stadiet, pre-operationella stadiet, spelar imitationen och leken en stor roll för barnets kognitiva utveckling. Barnet kan med hjälp av föreställningar, sitt tänkande och språket komma vidare i sin utveckling. Barnet kan börja koppla ihop föremål och händelser till en helhet (Lillemyr, 1999). I leken kan barnet likna ett föremål vid ett annat. Stadiet präglas av symbollekar men allteftersom barnet utvecklas tar regelverkarna alltmer över (Hägglund, 1989).

Under det konkret-operationella stadiet börjar barnet kunna tänka logiskt. Barnet kan förstå att trots att ett objekt kan ändra form är det fortfarande samma objekt. Det konkret-

operationella stadiet domineras helt av regellekar. Regellekarna är enligt Piaget en viktig del i barnets utveckling för att kunna inse att alla har en egen vilja och att man är tvungen att anpassa sig efter andra individer (Hägglund, 1989).

I det formellt-operationella stadiet kan barnet tänka helt logiskt och i abstrakta former. Nu behöver barnet inte längre konkreta ting framför sig för att komma vidare i sitt logiska tänkande (Lillemyr, 1999). Enligt Piaget har leken inte längre någon större betydelse för barnets utveckling (Hägglund, 1989).

2.4.3 Sociokulturella perspektivet och Vygotskij

I läroplanen för förskolan (Utbildningsdepartementet, 1998) står det bland annat att lärande sker i samspel med andra. Detta samspel kan ses som en viktig del för barns lek i förskolan. Omgivningen inverkar på barngruppen och barngruppen dess omgivning. På förskolan utformas miljön efter barns olika behov. Utefter hur lekmiljön är skapad utvecklas och formas barnen efter just den kulturen. Man kan se barns lek som kulturella handlingar i ett socialt samspel med andra (Löfdahl, 2002).

Dysthe (2003) beskriver att lärande har med samspel att göra. Att lärande sker genom deltagande och samspelet mellan alla aktörer som deltar. Grundläggande faktorer i samspel med andra är språk och kommunikation. Hon betonar att det inte finns någon sociokulturell inlärningsteori utan att det handlar om att se lärandet ur ett sociokulturellt perspektiv. Sociokulturellt perspektiv innebär att "... kunskap konstrueras genom samarbete i en kontext ..." (Dysthe, 2003, s. 41)

Lev Vygotskij är en stor gestalt inom den sociokulturella teorin. Han sätter kreativiteten i fokus vid barns lärande. Han menar på det att man genom fantasin kan ge uttryck åt känslor och erfarenheter. Det som skiljer leken från verkligheten är att det i leken är påhittade situationer dock med anknytning till händelser tagna ur verkligheten (Löfdahl, 2002). Leken är enligt Vygotskij en skapande bearbetning av händelser och upplevelser för barnet. Man kan säga att leken är som ett eko av det barnet har sett och hört av sin omgivning (Vygotskij, 1995).

Leken är enligt Vygotskij en social process. I förskolan utvecklas barnet genom leken i samspel med sin sociala omgivning. Vygotskij menar till skillnad från många andra forskare och teoretiker att leken inte alls behöver vara lustfylld och hänvisar till tävlingslek där förlorarna knappast känner någon lust. Han menar även på att barn under tre år inte leker eftersom de bara är medvetna om det som försiggår nu. Det är inte förrän vid tre års ålder som barnet kan börja tänka framåt i tiden och ha önskningar och fantasier och kan uppträda först när barnet är medvetet om vuxnas handlingar och önskan att göra likadant tar sig i uttryck i barnets lek. Vygotskij hävdar också att det inte går att kalla bara vissa lekar för regellekar som Piaget vill göra utan menar att alla lekar har regler (Hägglund, 1989).

Vygotskij summerar förhållandet utveckling och lärande på tre sätt:

1. Utvecklingen är en process som kommer före lärande och lärandet är en process som är beroende av utvecklingen.
2. Utveckling och lärande är synkroniserade, lärande är utveckling.
3. Utveckling och lärande är inbördes två olika processer och berör varandra.

2.5 Vad fyller leken för funktion för barn i förskoleåldern?

Det finns mycket forskning och litteratur kring sambandet mellan lek och lärande. Många lekforskare hävdar att det finns en koppling mellan lek, lärande och utveckling men belyser däremot olika områden inom ämnet.

2.5.1 Lek och lärande

Pramling Samuelsson och Sheridan, (1999) menar att man inte kan skilja lek från lärande. När barn försöker förstå sin omvärld sker detta genom lek. De lär sig att kommunicera med andra, bearbetar sina upplevelser och händelser och utforskar sin omvärld med hjälp av leken. Barn upptäcker också vilka intressen de har och vad de är bra på genom leken.

Genom leken utvecklas barn socialt, känslomässigt, motoriskt och intellektuellt. Lek och lekfullhet bör därmed ses som en betydelsefull dimension i allt lärande. (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999, s. 83)

Johansson (2003) menar att vägen till barns lärande till stor del handlar om att få barnen nyfikna på sin omvärld och känna lust och spontanitet i det de gör och känner stöd och uppmuntran från pedagogerna. Det handlar även om att pedagogerna synliggör lärandet för barn genom att uppmärksamma barnen på det de gör och göra dem medvetna om när de lär vad de lär.

Leken är grunden, i leken utvecklas barnet och ju mer barnet leker desto mer redo blir barnet för att gå vidare till nästa utvecklingsfas. Lek och inläring hör ihop. I leken lär sig barn det sociala samspelet, att vara lyhörd för andras önskemål och funderingar samtidigt som de själva har egna önskemål och krav som de vill genomföra i leken. De lär sig då att visa hänsyn och respekt, argumentera för sina önskemål och ta ansvar för att leken skall fungera bra för alla parter (Socialstyrelsen, Gunni Kärrby, 1987). Detta menar även Knutsdotter Olofsson (1992), att genom att barn leker tillsammans lär de sig att leva med andra människor, att kunna kompromissa och att känna empati och sympati för andra.

För att den djupa leken skall infinna sig krävs det att barnen följer och klarar av de tre sociala lekreglerna, vilka är samförstånd, turtagande och ömsesidighet. Samförstånd innebär att alla barn som är med i leken vet att de leker en lek tillsammans och vilket tema leken har. Turtagande betyder att barnen måste respektera varandras initiativ och bestämmenden i leken för att sedan själv vara den som bestämmer. Ömsesidighet betyder att alla är respekterade och betyder lika mycket i leken, oavsett ålder och styrka. Fungerar detta så lär sig barnen de demokratiska principerna (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999).

Genom lek utvecklar barn sin förståelse för delaktighet och rättigheter. I leken sker ett samlärande mellan medbestämmande och delaktighet. Det är i största del i lek och samspel med andra som barn lär sig innebörden av att känna sig delaktig och medbestämmande. För barn är ömsesidighet och turtagning en mycket viktig faktor i lek tillsammans med andra, att alla är med på det som görs och bestäms i leken (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003).

Lillemyr (2002) skriver om några aspekter för lekens betydelse i förskolan. Genom att barn i leken använder sin fantasi, utforskar och prövar nya saker lär de känna sig själva samtidigt som de blir bättre på att hantera svåra situationer och utmaningar. Med hjälp av leken socialiseras de och utvecklar sin förmåga att kommunicera och hur man förhåller sig till

andra människor. Genom observationer av barns lek lär sig vuxna värdet av leken i förskolan. Leken utgör en stor del av barnkulturen.

I leken övar barn upp sin sociala förmåga. Detta genom att de leker tillsammans med andra barn och lär sig då att kommunicera med andra. Barn lär sig att ta ansvar och att bli självständiga individer genom leken. I leken utvecklar barnen även empati genom att de i leken prövar olika roller och sätter sig då in i andras situationer (Lillemyr, 1999).

Lillemyr (1999) pekar på att förhållandet lek och lärande handlar om pedagogens syn på leken som lek och lärandet som lärande och hur man i förskolan kan utveckla lärandet genom leken. Han menar på att lek och lärande är två vitt skilda begrepp. Han förklarar det som att barnet befinner sig i leken och lärandet är någonting som sker inom barnet. Lek och lärande är dock någonting som kan pågå samtidigt hos barnet genom att barnet lär sig genom leken. Leken handlar inte enbart om lärande utan likaväl om utveckling hos barnet. Genom leken får barnet uppleva, experimentera och skapa. Hur man betraktar lärande och utveckling beror en del på vilket teoretiskt synsätt man har. Det är två begrepp som förklaras olika i olika teorier. Principer för lärande kan enligt Lillemyr (1999) sammanfattas på följande sätt:

- Lärande måste anpassas till den enskilda individen.
- Lärande kräver motivation
- Lärande bör kopplas till handling genom praktiskt utförande.
- Lärande är oftast socialt betingat
- Lärande har betydelse för barnets alla sidor.
- Lärande bör ha en mening för barnet.
- Lärande bör följas upp och fortsätta.
- Lärande bör underhållas genom olika variationer av lek.
- Lärande bör knyta an till skapande aktiviteter.

2.5.2 Språklig utveckling

Genom lek och samspel med andra utvecklas språket hos barn. Språk kan vara både talspråk, kroppsspråk och skriftspråk. För de minsta barnen i åldrarna 0-3 år spelar samspel med andra barn och vuxna en stor roll för språkutvecklingen. Språket utvecklas genom att höra de vuxna prata med varandra och med barnen. Genom sång och musik, rim och ramsor och att lyssna på sagor och titta i böcker gynnas språkutvecklingen. Språket utvecklas sedan genom hela livet, ordförrådet blir större och man kan nyansera sitt språk. Små barns inläring handlar till störst del om den fysiska utvecklingen, att hantera den egna kroppen och lär genom att ha roligt och genom lek med både andra barn och vuxna. I leken utvecklas förutom språket även finmotoriken och grovmotoriken (Granberg, 2000). I den så kallade bråkleken tränar barn upp smidighet och lär känna sin kropp. Detta genom att de brottas, tumlar runt och prövar sin styrka och uthållighet. (Knutsdotter Olofsson, 1992)

Dysthe (2003) beskriver språkets potential för lärande som en stor del inom den sociokulturella teorin. Lärande bygger enligt sociokulturellt perspektiv på samspel och kommunikation med andra, vilket språket ligger till grund för. Genom att lyssna, härma och samtala med andra inhämtar barnet kunskaper genom att ta del av andras erfarenheter och färdigheter. Genom lek krävs ofta en kombination av språkligt och praktiskt samspel. Dessa två aspekter spelar en stor roll för lärandet. Språk och kommunikation är grunderna för lärande och tänkande (Dysthe, 2003).

Pramling Samuelsson, Sheridan (1999) refererar till Bateson (1976) som menar att leken stimulerar språket. I leken utvecklar barn sitt sätt att kommunicera med andra, både genom talspråket och kroppsspråket. För att barn skall kunna förstå varandra i leken måste de kommunicera med varandra på ett sätt så att de förstår varandra. Barn kommunicerar med varandra genom att använda sig av olika ord, rörelser, gester, ljud, olika tonlägen, röster och röstlägen

2.5.3 Bearbetning av intryck

I rollekar bearbetar också barn upplevelser och händelser de har varit med om som på något sätt har berört dem känslomässigt. Det kan handla om ett besök på sjukhuset, olyckshändelser, skilsmässa m.m. Genom att de spelar upp händelsen gång på gång så blir känslorna de haft i den upplevda situationen allt mer hanterbar för dem. Barnen lär sig att de kan hantera svåra situationer. Barns uttryckssätt är lek (Knutsdotter Olofson, 1987).

Lek framstår som meningsskapande för barn, meningsskapande i det att hela barnets värld kommer fram och därmed barnets erfarenheter. (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, s.43)

Genom rollekar övar barn upp även förmågan att ta en annans perspektiv. Genom olika roller kan de få en inblick i hur det känns att vara olika personer. De övar då upp sin empati och genom att de känslomässigt och tankemässigt lever sig in i en annan persons roll blir de bättre på att samarbeta, lyssna och får lättare kompisar. I rolleken lär de sig de sociala reglerna och vilket beteende och förhållningssätt som passar in i olika situationer. Barnets identitet och jaguppfattning stärks även genom rollspel. Då kan barnet se sig själv genom andras ögon och de kan genom det märka likheter och skillnader med andra barn (Knutsdotter Olofson, 1987).

2.6 Pedagogens roll i leken

Forskare inom lek är positiva till vuxnas närvaro i leken men är medvetna om att många pedagoger är osäkra på hur de skall förhålla sig till barns lek. Pedagogerna tror att de stör barnen i deras lek och ser inte den positiva innebörden med att engagera sig i barns lek.

Åm (1984) menar att genom att en vuxen leker parallellt med samma sorts material eller fysisk aktivitet kan inspirera barnet till att utveckla leken vidare eller använda sig av andra material. Barnet ägnar också leken mer tid om en vuxen finns nära tillhands.

Forskare inom lek är positiva till att vuxna deltar i barns rollekar. Detta eftersom de tror att barnets relation till den vuxne stärks då barnet inte ser den vuxne som en avlägsen auktoritet. De har också konstaterat att om pedagogerna leker mycket med barnen så använder de sig av sitt språk mer. Det är dock viktigt att inte ta över leken utan vara mycket försiktig och låta barnen behålla kontrollen över leken (Åm, 1984).

För många vuxna handlar barns lek om att ”se men inte röra”. De vuxna håller sig på avstånd från leken och vågar inte gå in och ”störa” barnen. De är rädda för att komma in och verka styrande och auktoritära. Pedagogerna vill hålla på lekens integritet. Genom detta förhållningssätt fransäger pedagogen sig rollen som inspirationskälla och kompetent medspelare för barnen (Knutsdotter Olofsson, 1987).

Johansson (2003) skriver att viktiga delar i arbetet med barn som pedagog är att vara en närvarande vuxen som intresserar sig för det barnen gör och samspela tillsammans med barnen. Allt detta krävs lyhördhet hos pedagogerna, att man har som ambition att förstå barnet och se till dess behov. Man får tillbaka en vänlig, entusiastisk och samspelande atmosfär på förskolan.

Knutsdotter Olofsson (1987) tycker att det behövs engagerade och aktiva pedagoger som finns där för och hos barnen. Den vuxna behövs för att förklara leken för vissa barn. Till exempel vid bråklek så finns det ibland barn som inte förstår att det trots allt inte är bråk och gräl på riktigt utan är en del av leken. Med en aktiv vuxen i leken som kan hantera en sådan situation kan denne få det oförstående barnet att förstå och därmed hjälpa barnet in i leken. En pedagog som är med i barnens lek kan också dra ner prestationskrav som kan finnas i gruppen vid vissa sysselsättningar. Den vuxne kan då visa på en mer lekfull och experimenterande attityd till det barnen gör.

Man kan som vuxen också stimulera till utveckling av leken och att barnen genom sin fantasi och kreativitet stimuleras till låtsaslek. Det är viktigt att man som vuxen ingår i barnens lek utan att "lägga sig i" leken. Att man deltar på barnens villkor och inte på något sätt försöker överskugga barnen utan fungerar inspirerande och stimulerande (Knutsdotter Olofsson, 1987).

Genom att delta i barnens lek lär man framförallt känna barnen mer. Man får en större insyn i hur barnen fungerar som grupp och hur den enskilde individen fungerar i samspel med andra. Man får även som deltagande vuxen lättare in barn i leken och barngruppen som annars kan ha svårt för att komma in i grupperingen. Lika viktigt som det är att delta i leken tillsammans med barnen, lika viktigt är det att låta barn som vill leka ensamma utan inblandning av en vuxen göra det. Man kan säga att ju yngre barn är desto viktigare är det med en närvarande vuxen. Medan äldre barn behöver få leka utan en deltagande vuxen (Knutsdotter Olofsson, 1987).

En professionell vuxen deltar ibland, ingriper ibland. Ibland bara hon stöder eller servar hon med rekvisita. (Knutsdotter Olofsson, 1987, s. 129)

Tullgren (2003) har valt att i sin avhandling utgå från Michel Foucaults tankar kring makt och styrning. Foucault talar om en osynlig, omedveten övervakning som bidrar till styrning. Det handlar om att pedagogen genom närvaro och deltagande i leken med barnen övervakar och observerar för att kunna gå in i leken och styra barnen mot normen.

Tullgren (2003) utgår från tre s.k. teman; att barn leker, hur barn leker och vad barn leker. Utifrån dessa teman undersöker hon begreppet styrning och vad som blir föremål för styrning i förskolan. *Att barn leker* handlar om det aktiva barnet där pedagogen styr barnet från det som skiljer sig från normen, exempelvis inaktivitet till deltagande. *Hur barn leker* styrs in på att barnen skall leka "rätt" lekar som är lagom och lugna från lekar som skapar oordning och konflikter. *Vad barn leker* innebär att pedagogen vill styra barnets lek från det obehagliga och onda till en god lek.

Tullgren skriver även om två maktbegrepp som Foucault kallar den disciplinära makten och den pastorala makten. Den disciplinära makten utgår från styrning mot det normala och innebär uppoffring av barnen som inte själva har något inflytande på styrningen. Den pastorala makten handlar mer om en vänlig och lekfull inställning hos pedagogen där barnen

själva får vara med och styra. Den pastorala makten styrs också till viss del in mot normen men till skillnad från den disciplinära makten handlar det om en ömsesidighet mellan pedagog och barn, där pedagogen upplevs av barnen som en snäll och rolig lekkamrat (Tullgren, 2003).

2.7 Sammanfattning litteraturgenomgång

Leken är en viktig del av barnkulturen och är en viktig del i barns liv. Barn utvecklas och lär känna sig själva genom leken genom att de utforskar, använder sin fantasi och testar nya saker genom leken. Leken bygger på upplevelser och har därför en betydande roll i barns lek. I leken lär de sig även att samspela med andra, kommunicera och visa respekt. Leken är viktig i sig själv, själva lekprocessen är målet. Barn leker för att de tycker att det är roligt (Lillemyr, 1999). Nyckelord som brukar användas för att beskriva lek är frivillig, lustfylld och spontan men är enligt Knutsdotter Olofsson (1987) inte tillräckliga för att beskriva lek eftersom lek är så mycket mer än så. Definition av begreppet lek handlar till stor del om personliga erfarenheter (Hangaard Rasmussen, 1987).

Teoretiker inom den psykoanalytiska teorin ser leken som en metod att hantera och bearbeta ångest, verkligheten och att studera barns utveckling (Knutsdotter Olofsson, 1987).

Mycket av den moderna pedagogiken bygger på Jean Piagets forskning och teorier (Hägglund, 1989). Enligt Piagets teori kan man se hur barnet går från ett stadie till ett annat högre genom hur barnets lek ter sig, exempelvis från ensamlek till lek tillsammans med andra (Löfdahl, 2002). Leken är enligt Vygotskij och den sociokulturella teorin en social process. I samspel med andra barn i leken utvecklar barnet sin sociala kompetens. Leken är enligt Vygotskij en skapande bearbetning av händelser och upplevelser för barnet (Hägglund, 1989).

Barn lär sig genom lek att kommunicera med andra och öva upp sin sociala förmåga, bearbeta upplevelser och händelser. Genom leken försöker barn även förstå och utforska sin omvärld. De lär sig också att ta ansvar och att bli självständiga individer. I leken utvecklar barnen empati på så sätt att de i leken prövar olika roller och sätter sig då in i andras situationer (Lillemyr, 1999). Vägen till barns lärande handlar till stor del om att få barnen nyfikna på sin omvärld och känna lust i det de gör. Det är även viktigt att barn känner stöd och uppmuntran från pedagogerna. Pedagogerna behöver också synliggöra lärandet för barn genom att uppmärksamma barnen på det de gör och göra dem medvetna om när de lär vad de lär (Johansson, 2003).

Forskare inom lek är positiva till att vuxna deltar i barns lek eftersom de tror att barnets relation till den vuxne stärks då barnet inte ser den vuxne som en auktoritär person. Om pedagogerna leker mycket med barn gynnar detta barns språkanvändande mer än om de inte deltar i leken. Det är dock viktigt att vara försiktig och att inte ta över leken utan låta barnen vara dem som har kontroll över leken (Åm, 1984).

För många vuxna handlar barns lek om att ”se men inte röra”. De vuxna håller sig på avstånd från leken och vågar inte gå in och ”störa” barnen. Genom ett sådant förhållningssätt fransäger pedagogen sig rollen som inspirationskälla och kompetent medspelare för barnen. Pedagogen kan genom deltagande i leken lära känna barnen och få en större insyn hur barngruppen fungerar och hur den enskilde individen fungerar i samspel med andra barn (Knutsdotter Olofsson, 1987).

3. Metod och material

I metodavsnittet kommer vi att redogöra för hur vi har valt att göra vår undersökning, hur den har gått till samt hur den bearbetades. Vi kommer även att ta upp hur vi valde vår undersökningsgrupp och etiska aspekter som vi fick ta hänsyn till.

Eftersom vårt syfte är att undersöka hur ett antal pedagoger inom förskolan ser på begreppet lek samt att ta reda på vad dessa pedagoger har för syn på sin roll som pedagog i leken så har vi valt att göra halvstrukturerade intervjuer för att kunna besvara våra frågeställningar. Detta för att få ut så mycket som möjligt av intervjun och för att informanten skall kunna lämna mer djupgående och utförliga svar. Vi har därför anpassat oss efter informanten på så sätt att vi har relaterat till det personen tidigare har svarat för att knyta an till den nya frågan.

Genom intervjuer får man mer djupgående svar men smal information (Johansson & Svedner, 2004) vilket vi anser passar vår undersökning och våra frågeställningar eftersom de kräver utrymme och utvecklande svar. Vår första tanke var att göra en enkätundersökning, men när vi hade formulerat frågorna vi ville ha med insåg vi att dessa frågor krävde mer utrymme och uttömmande svar än vad en enkät kunde ge. Därför beslutade vi oss för att genomföra enskilda intervjuer i stället. Enkäterna hade inneburit att pedagogerna hade tvingats begränsa sina svar och vi hade inte fått ut så mycket av frågorna som vi hade velat. Johansson och Svedner (2004) påpekar att en enkätundersökning skall användas när man vill jämföra genom att se samband mellan fakta och ex. ålder och kön. Enkäter innebär ytlig information med fler frågor och korta svar. Vill man få en ökad kunskap om ex. synsätt och förhållningssätt skall man använda sig av intervjuer som istället ger mer detaljerad information.

För att vi skulle ha mer kunskap kring ämnet lek ägnade vi oss åt litteraturstudier innan vi utförde intervjuerna. Detta tror vi har bidragit till att vi lättare har kunnat förstå och diskutera det som informanterna har berättat om under intervjuerna.

3.1 Undersökningsgrupp

För genomförandet av intervjuerna har vi valt att ta tillvara kontakter som vi har fått under utbildningens gång. Vi har besökt en förskola som vi känner till sedan en tid samt tidigare studiekamrater som har slutfört sin utbildning och som nu arbetar ute i förskoleverksamheten. Vi anser att genom att vi känner personerna som vi intervjuar bidrar det till en god och avslappnad intervjusituation vilket vi tror är viktigt för att informanten ska ge så utförliga och ärliga svar som möjligt. Att miljön skall vara trygg när man intervjuar är någonting som både Johansson & Svedner (2004) och Stukat (2005) skriver om.

Vi har valt att enbart intervju förskollärare och lärare för tidigare åldrar. Vi behöver en undersökningsgrupp som har en pedagogisk utbildning för att kunna besvara våra frågor ur ett teoretiskt och pedagogiskt perspektiv. Vi har intervjuat fem kvinnliga pedagoger som har arbetat alltifrån 4 månader till 28 år vilket vi anser vara en lagom stor grupp med stor spännvidd över ålder, yrkeserfarenhet och geografiska skillnader. Vi har endast intervjuat kvinnor eftersom det bara arbetar kvinnor på de förskolor som vi har valt att kontakta. Två informanter kommer från den nya lärarutbildningen för tidigare åldrar och de övriga tre från den gamla förskollärarytbildningen. Alla tillfrågade personer valde att delta i undersökningen.

3.2 Genomförande

Vi började med att personligen lämna ut ett informationsbrev (se bilaga 1) till dem vi hade tänkt intervju. Vi presenterade oss själva och frågade om de ville delta i enskilda intervjuer kring lek och dess funktion för barn i förskoleåldern. Vi lämnade även utrymme för att de som var intresserade av att vara med i vår intervjuundersökning skulle kunna anmäla sitt intresse. I brevet föreslog vi en dag som passade oss för att genomföra intervjuerna.

Vi skickade ut frågorna (se bilaga 2) tillsammans med syfte och frågeställningar till pedagogerna några dagar innan intervjutillfället för att ge dem en möjlighet att förbereda sig inför intervjun. Detta gjorde vi för att informanten skall känna sig trygg och förberedd inför intervjun och ha tänkt igenom frågorna innan för att kunna ge så uttömmande svar som möjligt vid intervjun.

Informanterna fick själva välja tid och plats för intervjun. De tre pedagoger som vi intervjuade på samma förskola valde att sitta i personalrummet som vid intervjutillfällena var helt ostört. De resterande två pedagogerna som är tidigare studiekamrater till oss intervjuade vi hemma hos var och en av dem. Detta för att de skulle känna sig bekväma i situationen och för att det inte skulle bli en stressig och krävande situation för informanterna.

Under intervjuerna var vi båda med, detta för att en av oss skulle anteckna utförligt om vi senare skulle upptäcka att inspelningen inte hade lyckats och för att vi båda skulle ha samma utgångspunkt för diskussion kring svaren. Det var dock bara en av oss som intervjuade, på så sätt blir det mer strukturerat och inte så rörigt för informanten. Vi beräknade att varje intervju skulle ta ca 30 minuter. Vi höll oss inom denna tidsram.

Intervjuerna spelade vi in på en mp3-spelare, dels för att vi inte skulle missa någonting som informanterna sa och dels för att sedan i resultatet kunna använda oss av exakta citat från intervjuerna. Vi tror att informanterna kan uppleva det jobbigt att under intervjun bli inspelade på band. Eftersom vi använde oss av en diskret mp3-spelare tror vi att de ganska snart inte tänkte på att intervjun spelades in och situationen blev avslappnad.

Intervjufrågorna formulerade vi utifrån vårt syfte och våra frågeställningar, detta för att få en röd tråd genom hela arbetet och för att vi skall kunna använda oss av svaren i resultatdelen. Tre av frågorna knyter direkt an till vårt syfte och våra frågeställningar. Övriga frågor är relevanta för att vi skall få en övergripande bild av hur pedagogerna arbetar och resonerar kring lek. Detta för att i sin tur underlätta bearbetningen av materialet.

För att bedöma intervjufrågornas relevans utifrån vårt syfte och våra frågeställningar, genomförde vi en pilotstudie med en nyutbildad lärare. Pilotstudien gav till resultat att vi kände att frågeställningarna var relevanta för vårt arbete.

3.3 Bearbetning av material

Efter intervjuerna satte vi oss ner och lyssnade av intervjuerna för att höra så att inspelningen var lyckad. Sedan skrev vi ner intervjuerna ordagrant på datorn med hjälp av inspelningarna för att sedan skriva ut det på papper.

Eftersom t ex pauseringar, tonfall och avbrutna meningar kan vara viktiga för att förstå vad som sägs, brukar man ofta spela in dessa intervjuer på band för att sedan skriva ut dem ordagrant, helt eller i vissa delar. (Johansson & Svedner, 2004, s. 25)

Genom att kunna gå tillbaka till vad informanterna hade sagt blev det lättare att analysera, bearbeta och jämföra vad som hade sagts under intervjuerna. Vi läste och diskuterade igenom intervjuerna många gånger för att se samband och skillnader. Detta för att så småningom placera informanternas svar under rätt rubrik och frågeställning i resultatdelen.

3.4 Tillförlitlighet

I en studie behöver undersökningen diskuteras i termer som; reliabilitet (tillförlitlighet), validitet (giltighet) och generaliserbarhet. Reliabilitet innebär undersökningsgruppens kvalitet, när validiteten är god undersöker man verkligen det som är planerat, generaliserbarhet är resonemang kring vem eller vilka resultatet gäller för. (Stukat, 2005)

Eftersom vi inte har erfarenhet av att intervjua tror vi att detta kan påverka resultaten av intervjuerna negativt. Men vi har försökt tänka på att ställa öppna frågor utan någon vinkling utifrån våra åsikter. Då vi inte var helt främmande för informanterna tror vi att detta ledde till en avslappnad intervjusituation där de vågade uttrycka sina personliga åsikter. Dock skulle det likaväl kunna vara en nackdel eftersom informanterna då eventuellt på grund av osäkerhet inte vågar beskriva sina åsikter kring frågorna. Informanten vill göra ett gott intryck på oss som intervjuar och vill då leva upp till de förväntningar som de tror att vi har.

Vi gav informanterna tid för att svara på våra frågor och lyssnade aktivt på det de hade att säga. När vi kände att de hade fått säga det som de ville säga gick vi vidare till nästa fråga.

För att få så stor spridning på informanterna som möjligt har vi valt fem pedagoger som arbetar på olika förskolor i tre kommuner med olika många år i yrket. För att på bästa möjliga sätt bearbeta och få ut så mycket som möjligt av undersökningen anser vi att detta är en lagom stor grupp.

Vi har använt oss av en mp3spelare för att minska riskerna för feltolkning av informanternas svar och för att kunna använda exakta citat i resultatdelen.

3.5 Etik

Vi har tagit del av de etiska regler för humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning som finns på <http://kursportal.student.gu.se/data/LAU350V06/Kursmoment/etikregler.pdf>.

För att informanterna skall få behålla sin anonymitet har vi valt att inte beskriva dem närmare. I resultatdelen kommer vi inte heller att ange i detalj vem som har sagt vilket citat. Vi kommer därför att ge informanterna fingerade namn i resultatdelen.

I informationsbrevet klargjorde vi för pedagogerna att arbetet kommer att bli en offentlig handling men att resultaten kommer att presenteras på ett sådant sätt att det inte skall gå att identifiera vem som sagt vad för utomstående. Vi skrev också att vi kommer att spela in intervjun men att när vi har bearbetat materialet kommer ljudupptagningen att raderas. Efter intervjuerna gav vi informanterna tid till att ställa frågor kring arbetet och undersökningen.

4. Resultat

Vi kommer här att presentera resultatet från vår undersökning. Vi utgår från våra tidigare redovisade frågeställningar med två underrubriker under fråga två:

- **Hur definierar pedagogerna begreppet lek?**
- **Vilken funktion anser pedagogerna att leken fyller för barn i förskoleåldern?**
 - Arbetar pedagogerna medvetet med leken i pedagogiskt syfte?
 - Diskuterar arbetslaget teorier och forskning kring barns lek och hur påverkar det i så fall ert arbete med barngruppen?
- **Vad anser pedagogerna om deras roll i leken?**

4.1 Hur definierar pedagogerna begreppet lek?

De flesta av pedagogerna anser att allt barn gör är lek. En del menar att barn bearbetar intryck och händelser genom leken. Några anser att det är genom leken barn lär sig.

Större delen av pedagogerna anser att allting barn gör kan bli en lek. De anser att man kan göra allt lustfyllt genom lek. Som exempel nämner några påklädningssituationen, de nämner att man kan göra det till en lek för att det skall bli roligare att klä på sig för barnen. En annan aspekt på definitionen av lek är lärande. Att det är genom leken barn lär.

Allt barn gör tycker jag är lek. Allt förvandlas till lek. (Erika)

Lek för mig är nåt som alla barn gör. Lärande, kreativitet, fantasi, socialt. (Doris)

Lek är ju allt möjligt, från att pyssla, ha samling, måla. Allting i barns värld är ju egentligen lek, tycker jag. (Doris)

Bara som i samlingen har man ju lek samtidigt som man lär dem, vi har fiskedamm och genom det lär de sig sina namn. (Doris)

En central del i definitionen av begreppet lek enligt de flesta pedagoger är bearbetning av intryck och händelser. De ser att många barn leker utifrån upplevda erfarenheter och intryck från media.

Många av barnen leker lekar som de har fått någonstans ifrån, förr var det mycket att de lekte lekar som att mamma och pappa jobbade, sådana intryck. (Anna)

Men just det här med att bearbeta sina intryck, de ser mer, de såg flodvågskatastrofen, nyheter, krigsbilder och fruktansvärda bilder och det är mycket negativt de får i sig, mellan barnprogrammen alltså. (Anna)

4.2 Vilken funktion anser pedagogerna att leken fyller för barn i förskoleåldern?

De pedagoger som tidigare inte nämnde bearbetning av intryck i samband med definitionen av lek nämner det i samband med lekens funktion istället. Pedagogerna nämner också träning av grovmotorik och rörelse som en funktion leken fyller. Barnets utveckling av socialt samspel med andra och språket är andra funktioner som tas upp.

Alla pedagoger anser att den största och viktigaste funktionen som leken fyller är att barn genom leken får en möjlighet att bearbeta upplevelser och händelser som på något sätt har påverkat dem känslomässigt.

Den fyller en stor funktion, tycker jag. För i leken bearbetar man ju, alltså barnen bearbetar sina erfarenheter. Alla intryck barnen får hela tiden det bearbetar de genom leken, sorg, ilska, glädje och sånt. (Doris)

Sedan märker vi även att de leker mycket utifrån gemensamma erfarenheter. De känner varandra väl och de ses ofta utanför förskolan tillsammans med föräldrarna. De spelar till exempel ofta att de sitter och fikar vilket de sett sina mammor göra. (Erika)

Barnen måste ju leka för att förstå världen eller verkligheten. (Doris)

Pedagogerna talar även om andra funktioner som leken fyller, såsom barns sociala, språkliga och motoriska utveckling. En av informanterna berättade att de låter barnen lösa konflikter själva i första hand, innan de pratar med pedagogerna. Detta för att lära barnen att använda det språket de har och för att gynna språkutvecklingen.

De får ju röra på sig, grovmotorik, vara utomhus, cykla, hoppa på hoppgrejer, gunga, balans. (Anna)

Leken är mycket viktig för barnets utveckling, språket, kroppsspråket allt sånt är det ju viktigt för. (Doris)

Att lära sig socialt samspel, att växa i sig själv, att våga stå i centrum. (Barbro)

Samarbete till exempel, de lär sig då att ge och ta. En del då som bara ska ha sitt då hela tiden och styra leken och struntar i om de inte får som de vill, de behöver ju lära sig den biten då att kunna låta andra vara delaktiga också. (Cecilia)

4.2.1 Arbetar pedagogerna medvetet med leken i pedagogiskt syfte?

Efter en stunds eftertanke anser de flesta pedagoger att de för det mesta arbetar med leken i den pedagogiska verksamheten. Några säger att de gör det indirekt, att de har en baktanke med det de gör men att inte allt alltid är helt och hållet genomtänkt. Det är mest i samlingen som pedagogerna använder leken som ett verktyg för lärande på ett medvetet och planerat sätt. Pedagogerna utnyttjar leken mycket för att hjälpa barn med svårigheter, barnen kan då på ett lustfyllt sätt få hjälp att komma vidare i sin utveckling.

En pedagog berättar att de har haft några barn i barngruppen som har svårt att se sin egen namnbild. Med hjälp av en fiskedamm har barnen fått fiska upp lappar på vilka pedagogerna

har skrivit barnens namn. På så sätt lär de sig att se dels sitt eget namn och dels sina kamraters namn.

Det är ju lek för det mesta så vi ser vad barnen, vad som rör sig i huvudet på dem så att man kan hjälpa dem vidare. Men ser vi då någonting så kan man ju tillrättalägga detta för dem. (Anna)

Jo, det gör vi väl. Det gör vi ju eftersom när man använder, om man tänker på vissa barn som har vissa behov eller behöver tänka på vissa saker då så försöker man finnas till hands för att försöka se hur det fungerar i leken, för att kunna ingripa i leken... (Cecilia)

Vi har ju nästan ingen organiserad lek, förutom tillexempel rim och ramsor vid samlingen som är lärarledd. Vi låter barnen ge förslag själva och styra det vi ska göra i verksamheten. Exempelvis så har barnen själva kommit på temat insekter. Vi hjälper barnen att göra det de vill göra konkret för dem. Hjälpa dem att förstå vad de vill göra och hur man kan göra det. (Erika)

4.2.2 Diskuterar arbetslaget teorier och forskning kring barns lek och hur påverkar det i så fall arbetet med barngruppen?

Nästantill alla pedagoger anser att de läser och diskuterar teorier och forskning kring barns lek och tycker att det är viktigt. De flesta tycker även att det påverkar arbetet i barngruppen positivt.

De pedagoger som tycker att de diskuterar teorier, forskning och litteratur med sina kollegor menar att de framför allt tar del av forskning som tas upp i facktidningar. Det ämne som de flesta pratar om är genusforskning. Några pratar även om matematik i vardagen. Det finns dock en pedagog som anser att de inte diskuterar litteratur och teorier över huvud taget i hennes arbetslag.

En pedagog berättar att de har pedagogiska måndagar där en pedagog från varje arbetslag på förskolan träffas i en mindre grupp. Då diskuterar de teorier, forskning eller/och litteratur som behandlar ämnen som berör förskolans verksamhet som t ex genusperspektiv. Genom att de gemensamt diskuterar kring olika ämnen tar de del av varandras åsikter och erfarenheter som de kan använda sig av för att utveckla den pedagogiska verksamheten. Pedagogen upplever även att hon genom dessa pedagogiska måndagar utvecklas i sin personliga yrkesroll som lärare i förskolan. Hon upplever att de pedagogiska måndagarna har påverkat arbetslagets inställning till diskussioner kring litteratur, teorier och forskning positivt då de flesta i hennes arbetslag inte sedan tidigare är vana vid att diskutera den pedagogiska verksamheten.

Vi har ju de här tidningarna, Förskoletidningen och andra som kommer så att det diskuterar vi ju både på personalmöten och inne i personalgruppen också. Nu är det ju mycket det här med matte och hur vi ska arbeta med det och sen är det ju den här tidningen Nämnaren. Sen är det ju det med forskning då, i den här kommunen är det ju mycket med det här med buller och så och hur man ska kunna göra för att dämpa det. (Cecilia)

Just nu läser vi Kajsa Wahlström som har skrivit en bok om jämställdhet i förskolan. Vi försöker bli medvetna om hur vi behandlar pojkar och flickor och uppmuntra lika mycket. (Erika)

Alla pedagoger som anser att de diskuterar litteratur, forskning och teorier tycker att det också påverkar arbetet i barngruppen. Ett exempel på detta är att de försöker se arbetet med barnen ur ett genusperspektiv och på så sätt bli mer medvetna om att allt de gör och säger påverkar barnen och att de nu försöker behandla och uppmuntra pojkar och flickor lika.

Ja, vi har ju pratat om genusperspektiv och så mycket. När det var mycket skrivelser om det och så och vi tyckte ju att vi var jämlika. Vi började titta på det för då blir det mer aktivt och jag tror att det är så att vi är sådana att vi vill utveckla oss själva. Det här är en sak vi inte har pratat så mycket om men vi tror att vi är så jämlika. (Anna)

Ja, det gör det för att vi uppmuntrar ju varandra, om någon kommer på någonting så blir det ju som trappsteg, så kommer någon annan på någonting mer och så uppmuntrar vi varandra. (Cecilia)

Ja, det tycker jag. Vi i personalen börjar ju prata mer om vad man tog upp, vad som var bra och det kanske vi kan prova. Så det är jätteviktigt. (Doris)

4.3 Vad anser pedagogerna om deras roll i leken?

Alla pedagoger är eniga om att man för det mesta inte skall lägga sig i barns lek utan att ha ett syfte med det, till exempel vid vissa situationer där barnen far illa eller behöver hjälp och stöd från en vuxen. Det kan också enligt några pedagoger vara bra att komma in i leken om man på något sätt kan ge näring åt och utmana en lek som har fastnat och hjälpa barnen att komma vidare.

En pedagog berättar att om något barn inte är med i leken kan man gå in och leka tillsammans med barnet för att sedan gradvis backa ur. Det finns enligt en annan pedagog även barn som mår bäst av att vara i utkanten av en lek eller leka ensamma. Detta måste man som pedagog ibland respektera även om dessa barn behöver lära sig att samspela med andra människor, det handlar om att hitta en balans mellan dessa ytterligheter. Man kan även behöva gå in för att lugna ner en situation men att man annars skall hålla sig utanför så länge leken fungerar. Alla pedagoger är överens om att om leken fungerar så skall man inte blanda sig i eftersom man då kan förstöra leken istället för att utveckla den.

Flera pedagoger påpekar att om de märker att det finns barn som alltid bestämmer i leken går de ibland in och ifrågasätter och samtalar med barnen kring deras uppträdande. Pedagogerna talar med barnen om vikten av att kunna visa hänsyn och respekt för sina kamrater och av att kunna kompromissa.

Inte mycket, om man inte har en riktig baktanke med det. Om man ser att ett barn far illa i leken, om man ser att ett barn får vara hund varenda gång när de leker då går man ju in och liksom styr upp det. Eller om man kan ge näring åt leken, att man kan hämta någon pryl för det skulle passa till den leken. (Anna)

När man jobbar i en barngrupp så ser man ju också vilka barn det är som bestämmer, alltså och då kan det vara så att man måste bryta den ledaren som alltid bestämmer för att släppa fram någon annan. (Barbro)

Vi är ju olika som personer och det finns ju faktiskt de barn som mår bäst av att vara i utkanten men det är vi som mår dåligt av det och då får man undersöka det. Så kan man få med dem på olika sätt, få med dem i en lek eller om de vill leka någonting tillsammans

med mig eller man kan spela någonting. De kan vara lite statiska vissa barn och blir det inte på ett visst sätt så blir gårdarna bara därifrån och det är någon lärdom man måste ha med sig därifrån att så funkar inte livet, man måste kunna vara lite ödmjuk och ha ett samspel och det är ju det de lär sig mycket av när de leker, att ge och ta. Det finns ju de som aldrig vill ge sig. (Anna)

4.4 Sammanfattning resultat

Våra viktigaste resultat som vi har kommit fram till genom vår intervjustudie är att:

- Samtliga informanter anser att leken har stor betydelse för barn i förskoleåldern.
- Informanterna är rädda för att lägga sig i barns lek.
- Bearbetning av upplevelser och händelser ses av informanterna som den viktigaste funktionen som leken fyller.
- Informanterna anser att teorier och forskning är viktigt att diskutera eftersom de tror att detta påverkar arbetet i barngruppen positivt.

5. Diskussion

Först kommer vi att diskutera metoden och tillförlitligheten med intervjustudien för att sedan gå över till att diskutera resultatet av intervjuerna. Resultatet är disponerat utifrån våra frågeställningar.

5.1 Metoddiskussion

Vi frågade fem stycken kvinnliga pedagoger i förskolan om de kunde tänka sig att medverka i vår intervjustudie. Alla tillfrågade medverkade i intervjun.

Vi tror att resultatet av intervjuerna visar en relativt sann bild av vad pedagogerna som vi intervjuade verkligen tycker och tänker om barns lek. Detta på grund av att vi försökte göra intervjusituationen så avslappnad som möjligt för pedagogerna genom att vi småpratade lite med dem innan intervjun, att de själva valde plats och tid för intervjuerna och att vi använde oss av en liten och diskret mp3spelare för att de inte skulle lägga för stor vikt vid att de blev inspelade.

Något som vi har funderat kring i efterhand är att om vi hade haft mer erfarenhet av intervjusituationer hade vi förmodligen ställt bättre och mer uttömmande följdfrågor som hade lett till ännu bredare och mer utvecklande svar. Vi tror dock att svaren blev mer utförliga nu när vi hade skickat ut frågorna i förväg än vad de hade blivit om vi inte hade gjort det. Allt som pedagogerna tycker och tänker kring barns lek kommer dessvärre antagligen inte fram vid intervjutillfället eftersom vi tror att man i en intervjusituation kan ha svårt för att utveckla sitt tänkande. Efter intervjun är det troligtvis så att nya tankar och funderingar dyker upp inte togs upp under intervjun.

5.2 Resultatdiskussion

Att leka är någonting som alla barn gör och pedagogerna ser möjligheterna till lärande i leken. Att leken fyller många funktioner för barn i förskoleåldern är pedagogerna i vår intervjustudie överens om. De har många tankar och åsikter kring vad barn lär sig genom lek och de anser att den fria leken är väldigt viktig. Resultatet är disponerat utifrån våra frågeställningar.

5.2.1 Hur definierar pedagogerna begreppet lek?

När vi frågade pedagogerna om deras definition av lek hade de först inget spontant svar på frågan vilket vi tror beror på att leken är någonting som har en given och självklar plats i förskolans verksamhet. Det är som Knutsdotter Olofsson (1987) skriver, att leken är en viktig del av barnkulturen och är en viktig del i barns liv. Vi tror att man inte alltid reflekterar över att barn leker utan det är någonting som sker hela tiden utan att man tänker på det.

Vi tror att pedagogerna hade svårt att vid första ögonblicket svara på vad deras definition av begreppet lek är. Det upplevs som svårt att sätta ord på någonting som är så självklart.

Lek är ett begrepp som är svårt att definiera. Kanske är det så att alla har sin egen uppfattning om vad lek är utifrån tidigare erfarenheter och upplevelser av lek (Hangaard Rasmussen 1993). Detta tror vi kan kopplas samman med pedagogernas svårigheter att definiera deras

syn på begreppet lek. Det handlar om vilka egna erfarenheter man själv har av lek och var gränsen går för vad som är lek och inte.

En av pedagogerna som vi intervjuade förklarade lek som någonting som barn alltid gör och att allt barn gör kan förvandlas till lek. Detta är någonting som alla pedagoger pratar om fast på olika sätt med olika formuleringar.

Lek är en allsidig aktivitet som är viktig för alla barn. Leken engagerar och motiverar barn fullständigt och på ett inifrån styrt sätt, och har därför en central betydelse för både lärande och socialisation. För barn är leken ”som om”, en frizon för uppfinningsrikedom och det som är roligt. (Lillemyr, 2002 s. 45)

I leken känner inte barnen att de blir bedömda eller att de gör rätt eller fel. Leken är barnens arena där de känner sig starka och får självförtroende eftersom lek är någonting de kan (Lillemyr, 1999).

5.2.2 Vilken funktion anser pedagogerna att leken fyller för barn i förskoleåldern?

I läroplanen för förskolan kan man läsa att barn genom leken lär och utvecklas och att leken därför skall användas medvetet i förskolans verksamhet. Genom leken utvecklas bl a barns förmåga till kommunikation, socialt samspel, kreativitet och fantasi samt motorik och kroppsuppfattning (Utbildningsdepartementet, 1998).

Detta tror vi att pedagogerna uppfyller i det pedagogiska arbetet med barnen. Informanterna betonar dock att leken är viktig för barns utveckling, språk och framförallt det sociala samspelet, att kunna samarbeta med andra. Samtliga pedagoger anser att de i allmänhet arbetar med leken i ett pedagogiskt syfte. Vi tycker att det är viktigt att man som pedagog utnyttjar leken i lärandesituationer eftersom det oftast då blir lustfyllt och mer konkret för barnen. Genom att de observerar barnen i leken ser de vad barnen behöver träna på och utveckla när det gäller ex. språket, socialt samspel m.m. Då kan de med hjälp av leken på ett lustfyllt sätt hjälpa barnen att utvecklas inom de områden som de behöver komma vidare i. Ett exempel på detta ger en av de intervjuade pedagogerna.

Bara som i samlingen har man ju lek samtidigt som man lär dem, vi har fiskedamm och genom det lär de sig sina namn. Vi lägger en massa små kort i en fiskedamm och så sitter de och fiskar och så får de upp ett namn och så får de läsa vad det står på kortet. Så att de lär sig sitt eget namn framför allt, men även att de lär sig se andras också. Så då är det ju lärande i lek. ...alltså att man hela tiden uppmuntrar till lärande i leken. (Doris)

Pedagogerna anser att de arbetar med leken i pedagogiskt syfte men vi tror inte att de kopplar detta till läroplanen för förskolan. Vi tror inte att pedagoger i allmänhet reflekterar nämnvärt mycket kring vad läroplanen säger om lek. Detta kan bero på att de tar barns lek som självklar och reflekterar därför inte kring leken utifrån läroplanens mål och riktlinjer.

En pedagog nämner den grovmotoriska utvecklingen som en effekt av att barn leker. Hon anser att man skulle kunna bygga upp förskolans gård så att den blev mycket mer spännande och utmanande för barnen, de har på förskolan många idéer kring vad de skulle kunna göra, men nya EU-regler hindrar dem. Ett exempel är att de skulle vilja ha ett liggande träd med grenar som barnen kunde klättra på men det sätter EU-regler stopp för då barnen kan fastna och skada sig. Säkerheten prioriteras och de har p.g.a. säkerhetsskäl även fått ta bort vissa

lekredskap som de tidigare hade på gården. Vi tror att det är lätt att bli irriterad och haka upp sig på att man inte kan möjliggöra sina idéer kring hur man vill att gården skall se ut istället för att hitta nya lösningar. Pedagogerna som vi intervjuade på en av förskolorna har dock börjat se möjligheterna till att stimulera barnens grovmotorik inomhus istället då de har gjort hinderbanor tillsammans med barnen. Små barns inlärning handlar till mesta del om den fysiska utvecklingen, att hantera den egna kroppen och lär genom att ha roligt och genom lek med både andra barn och vuxna (Granberg, 2000).

Bearbetning av intryck och händelser var någonting som samtliga pedagoger tog upp i intervjuerna som en funktion som leken uppfyller. Detta är någonting som vi också har hittat mycket om i litteraturen. Vi upplever att bearbetning av olika situationer i leken är en central funktion av leken. Knutsdotter Olofsson (1987) anser att barn i leken bearbetar upplevelser och händelser de har varit med om som har berört dem känslomässigt på något sätt. Det kan handla om ett besök på sjukhuset, olyckshändelser, skilsmässa m.m. Genom att de spelar upp händelsen gång på gång så blir känslorna de haft i den upplevda situationen allt mer hanterbar för dem. Barn lär sig att de kan hantera svåra situationer genom leken.

Lillemyr (2002) nämner också att barn genom leken blir bättre på att hantera svåra situationer och utmaningar genom att använda sin fantasi, utforska och pröva nya saker som gör att de lär känna sig själva.

Vi tror också att barn kan lära sig av sina kamraters erfarenheter genom att de får lyssna till olika upplevelser och händelser som de har varit med om. För att sedan också kanske delta i en rollek där temat i leken återspeglar händelsen. De får då pröva på att sätta sig in i någon annans situation och övar då samtidigt upp sin empati. Knutsdotter Olofsson (1987) talar också om att barn genom rollekar övar upp förmågan att ta en annan persons perspektiv. I rolleken lär de sig de sociala reglerna och vilket beteende och förhållningssätt som passar in i olika situationer. Genom att ta olika roller kan de få en inblick i hur det känns att vara olika personer. De övar upp sin empati och genom att de känslomässigt och tankemässigt lever sig in i en annan persons roll blir de bättre på att samarbeta och lyssna. Barnets identitet och jaguppfattning stärks även genom rollspel, då barnet kan se sig själv genom andras ögon och märker då likheter och skillnader med andra barn.

En av pedagogerna berättar att många leker utifrån gemensamma erfarenheter. De känner varandra väl och de ses ofta utanför förskolan tillsammans med föräldrarna. De spelar till exempel ofta att de sitter och fikar vilket de sett sina mammor göra. Lev Vygotskij sätter kreativiteten i fokus vid barns lärande. Det som skiljer leken från verkligheten är att det i leken är påhittade situationer dock med anknytning till händelser tagna ur verkligheten. Han menar att man genom fantasin kan ge uttryck åt känslor och erfarenheter. Leken är en enligt Vygotskij en skapande bearbetning av händelser och upplevelser för barnet. Man kan säga att leken är som ett eko av det barnet har sett och hört av sin omgivning (Löfdahl, 2002).

Barnen måste leka för att förstå omvärlden och verkligheten menar en av pedagogerna. Detta är någonting som vi håller med om helt då man ofta ser att barn leker utifrån situationer och händelser som de själva har upplevt eller någonting som de har blivit inspirerade av att leka från kompisar, böcker, tv m.m. Barn anpassar leken efter hur verkligheten och omgivningen ter sig. Piaget använder sig av två händelseförlopp för att förklara barns anpassning till omvärlden, assimilation och ackommodation. Assimilation innebär att barnet tolkar, analyserar och anpassar sig till omvärlden utifrån sina egna erfarenheter. Ackommodation innebär att barnet ändrar sina tankegångar för att passa in i omgivningen (Knutsdotter Olofsson, 1987).

Pedagogerna talar om att barn i leken bearbetar sina intryck som de har fått ifrån t.ex. media såsom nyheter om flodvågskatastrofen, krigsbilder och andra fruktansvärda bilder. I läroplanen kan man läsa att förskolan skall ge barn möjlighet att genom den skapande och gestaltande leken uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter. För Freud är leken ett sätt för barnet att bearbeta ångest. Sådant som är för farligt eller otillåtet att göra i verkligheten kan barnet göra i leken. Känner barnet frustration eller aggressivitet kan det få utlopp för det genom leken och exempelvis kasta leksakerna i golvet eller låtsas att det är nallen som är arg (Knutsdotter Olofsson, 1987).

En annan viktig funktion i leken enligt pedagogerna är det sociala samspelet mellan barnen. De lär sig att man måste samarbeta och kompromissa i leken för att alla skall känna sig delaktiga och respekterade. En av pedagogerna talar om barn som inte har lärt sig samarbeta och som inte låter någon annan vara med och bestämma i leken utan styr utifrån sina egna regler och önskemål. De barnen behöver lära sig att man inte alltid kan få som man vill utan att man ibland måste kompromissa och acceptera att andra också har önskemål som de vill få uppfyllda. Kärrby (1987) menar att det är i leken som barn lär sig det sociala samspelet, att vara lyhörd för andras önskemål och funderingar samtidigt som de själva har egna önskemål och krav som de vill genomföra i leken. De lär sig då att visa hänsyn och respekt, argumentera för sina önskemål och ta ansvar för att leken skall fungera bra för alla parter.

Knutsdotter Olofsson (1993) skriver att genom att barn leker tillsammans lär de sig att leva med andra människor, att kunna kompromissa och att känna empati och sympati för andra. För att leken skall fungera krävs det att barnen klarar av de tre sociala lekreglerna, vilka är samförstånd, turtagande och ömsesidighet. Samförstånd innebär att alla barn som är med i leken vet att de leker en lek tillsammans och vilket tema leken har. Turtagande betyder att barnen måste respektera varandras initiativ och bestämmanden i leken för att sedan själv vara den som bestämmer. Ömsesidighet betyder att alla är respekterade och betyder lika mycket i leken, oavsett ålder och styrka. Fungerar detta så lär sig barnen de demokratiska principerna.

Det som förvånar oss är att inte alla pedagoger under intervjuerna nämnde att språket utvecklas genom leken eftersom vi efter litteraturgenomgången upplever att leken har ett starkt samband med språkutvecklingen. Det var bara två av pedagogerna som nämnde lekens betydelse för talspråket och kroppsspråkets utveckling. En av dem berättade att de låter barnen lösa konflikter själva i första hand, innan de pratar med pedagogerna. Detta för att lära barnen att använda det språket de har och för att gynna språkutvecklingen. Pramling Samuelsson, Sheridan (1999) refererar till Bateson (1976) som menar att leken stimulerar språket. I leken utvecklar barn sitt sätt att kommunicera med andra, både genom både talspråket och kroppsspråket. För att barn skall kunna förstå varandra i leken måste de kommunicera med varandra på ett sätt så att de förstår varandra. Barn kommunicerar med varandra genom att använda sig av olika ord, rörelser, gester, ljud, olika tonlägen, röster och röstlägen.

För att utvecklas i sin yrkesroll och det pedagogiska arbetet tror vi att det är viktigt att diskutera teorier och forskning. Att i arbetslaget diskutera och koppla samman teorier och forskning med den pedagogiska verksamheten tror vi kommer att kännas som en naturlig och självklar del i det dagliga arbetet när vi kommer ut och arbetar. Detta märker vi genom vår intervjustudie stämmer överens med hur pedagogerna med den nya lärarutbildningen resonerar. De läser och diskuterar gärna litteratur, forskning och teorier med sina arbetskamrater, mer än vad de andra pedagogerna som har den gamla utbildningen gör. Detta tror vi beror på att de pedagoger som har läst den nya lärarutbildningen har haft mer

diskussioner kring teorier m.m. i sin utbildning och att de fortfarande är inne i ett teoretiskt tänkande.

5.3 Vad anser pedagogerna om deras roll i leken?

Samtliga pedagoger anser att man som vuxen inte skall lägga sig i barns lek med undantag från vissa situationer. Sådana situationer kan vara att ett barn får illa i leken, för att utveckla och utmana leken, hjälpa barn som är utanför att komma in i leken eller för att lugna ner en situation. Pedagogerna vill i övrigt inte lägga sig i leken för att de är rädda för att störa barnens lek. Knutsdotter Olofsson (1987) skriver just om detta att barns lek för många vuxna handlar om att ”se men inte röra”. De vuxna håller sig på avstånd från leken och vågar inte gå in och ”störa” barnen. De är rädda för att komma in och verka styrande och auktoritära. Pedagogerna vill hålla på lekens integritet. Hon menar på att genom detta förhållningssätt fransäger pedagoger sig rollen som inspirationskälla och kompetent medspelare för barnen.

En pedagog tycker att man ibland kan vara en i mängden när de leker eftersom barn kan behandla varandra illa utan att man som pedagog märker det. För att då kunna ingripa om det skulle behövas. En annan pedagog berättar att vid arbete i en barngrupp så kan man också se vilka barn som oftast bestämmer, då kan man behöva hejda den ledaren som alltid bestämmer för att släppa fram någon annan. Ibland kan man också vid konstellationer med två parter som utesluter en tredje behöva gå in och ifrågasätta detta. Johansson (2003) skriver att viktiga delar i arbetet med barn som pedagog är att vara en närvarande vuxen som intresserar sig för det barnen gör och samspela tillsammans med barnen. Allt detta kräver lyhördhet hos pedagogerna, att pedagogens ambition är att förstå barnet och se dess behov. Man får tillbaka en vänlig, entusiastisk och samspelande atmosfär på förskolan.

En pedagog säger att när ett barn är utanför kan man behöva hjälpa barnet in i leken för att så småningom lämna barnen ensamma i leken. En annan pedagog nämner dock att det faktiskt kan finnas barn som vill leka ensamma och att man som vuxen får acceptera att vissa barn vill leka själva ibland. Hon poängterar dock att det är viktigt att man håller ett öga på barnet så att det inte alltid leker själv. Om man som vuxen är närvarande i leken lär man känna barnen bättre och har möjlighet att se varje individs personlighet och behov. Detta för att på bästa sätt kunna hantera situationer kring barnen utifrån deras olika personligheter. Knutsdotter Olofsson (1987) anser att genom att delta i barnens lek får man som pedagog en större insyn i hur barnen fungerar som grupp och hur den enskilde individen fungerar i samspel med andra. Man får även som deltagande vuxen lättare in barn i leken och barngruppen som annars kan ha svårt för att komma in i grupperingen. Lika viktigt som det är att delta i leken tillsammans med barnen, lika viktigt är det att låta barn som vill leka ensamma utan inblandning av en vuxen göra det.

Några av pedagogerna anser att när man ser att leken behöver utvecklas och utmanas kan man som vuxen gå in och ge näring åt en lek som har fastnat för att hjälpa barnen att komma vidare. Knutsdotter Olofsson (1987) menar att man som vuxen också kan stimulera till utveckling av leken och att barnen genom sin fantasi och kreativitet stimuleras till låtsaslek. Det är viktigt att man som vuxen ingår i barnens lek utan att ”lägga sig i” leken. Att man deltar på barnens villkor och inte på något sätt försöker överskugga barnen utan fungerar inspirerande och stimulerande.

Knutsdotter Olofsson (1987) anser att det behövs engagerade och aktiva pedagoger som finns där för och hos barnen. Vi har under vår verksamhetsförlagda utbildning (VFU) upplevt att barn tycker att det är roligt när man som vuxen deltar och engagerar sig i deras lek. Detta tror vi beror på att pedagogerna på förskolan oftast inte leker med barnen. Vi upplever att det i allmänhet inte är något problem att tyda och förstå barns signaler om att de inte vill bli störda.

Vi tror att man som pedagog ofta övervakar leken för att se så att den inte är olämplig och är den det så försöker man styra leken mot det som man tycker är "normalt". Tullgren (2003) utgår från Michel Foucaults tankar kring makt och styrning. Foucault talar om en osynlig, omedveten övervakning som bidrar till styrning. Det handlar om att pedagogen genom närvaro och deltagande i leken med barnen övervakar och observerar för att kunna gå in i leken och styra barnen mot normen.

En av pedagogerna talar om att det är jobbigt för vuxna att se ett barn leka ensamt medan barnet själv inte upplever det jobbigt utan medvetet har valt att vara för sig själv. Man vill därför gärna försöka få barnet att vara med och leka med de andra barnen trots att detta inte alltid är vad barnet önskar. Tullgren (2003) utgår från tre s.k. teman; att barn leker, hur barn leker och vad barn leker. *Att barn leker* handlar om det aktiva barnet där pedagogen styr barnet från det som skiljer sig från normen, exempelvis inaktivitet till deltagande.

Som vuxen händer det att man går in och avbryter en lek som man anser är för högljudd och störande menar en av pedagogerna. Man vill då att barnen skall hitta på någonting annat, någon "riktig" lek. *Hur barn leker* styrs in på att barnen skall leka "rätt" lekar som är lagom och lugna från lekar som skapar oordning och konflikter. (Tullgren, 2003)

Vad barn leker innebär att pedagogen vill styra barnets lek från det obehagliga och onda till en god lek (Tullgren, 2003). Vi tror att vad som är obehagliga och onda lekar skiljer sig från person till person och mellan olika förskolor. Vi tycker inte att s.k. våldsamma och onda lekar alltid behöver vara någonting negativt, vi tror att det kan vara ett sätt för barn att bearbeta sådant som de har sett på tv eller film m.m.

5.4 Slutord

Vi har under arbetets gång insett att begreppet lek väcker olika känslor och tankar hos olika människor. Alla människor har någon gång lekt och har därför olika erfarenheter och upplevelser som de kopplar samman med begreppet lek. Det har därför varit svårt att finna en definition av begreppet lek. Det handlar om den egna personliga uppfattningen om lek.

Innan vi började arbeta med uppsatsen hade vi en viss uppfattning om vilka funktioner leken fyller. Men efter att vi nu har skrivit denna uppsats har vi fått en mer vidgad syn på lekens alla funktioner. Det som pedagogerna tog upp som lekens funktioner stämmer överrens med vad man kan läsa i litteraturen.

När det gäller den vuxnes roll i leken upplever vi att litteraturen är mer positiv till att vuxna deltar i barns lek än vad pedagogerna är. Pedagogerna är rädda för att de stör mer än tillför leken någonting. Litteraturen pekar på att pedagogen lär känna barnen mer och relationen till den vuxna stärks eftersom barnet inte ser pedagogen som en

auktoritet. Pedagogen skall istället ses som en inspirationskälla i leken. Det är dock viktigt att man deltar i leken på barnens villkor och inte tar över leken.

Vi har fått en djupare förståelse för betydelsen av att barn leker genom vår bearbetning av ämnet förskolebarns lek. Vi har fått en större medvetenhet kring lekens funktion och lekens betydelse för den pedagogiska verksamheten. Därmed kopplar vi våra nyvunna kunskaper och medvetenhet kring barns lek till vår kommande yrkesroll som lärare i förskolan. Vi har också uppmärksammat att det i läroplanen för förskolan (lpfö 98) går att finna många mål och riktlinjer att sträva mot kring barns lek. Detta är någonting som vi tror många pedagoger inte har uppmärksammat.

5.5 Förslag till fortsatt forskning

Vi har upptäckt att det finns många olika åsikter kring pedagogens roll i leken. Pedagoger och lekforskare har olika tankar och funderingar kring hur man som pedagog skall förhålla sig till barns lek. Detta tror vi skulle vara intressant att undersöka på ett djupare plan. En frågeställning skulle kunna se ut som på följande sätt: Skiljer sig tankarna mellan de som är nyutbildade pedagoger från dem som har arbetat i flera år? Hur och varför?

6. Referenslista

- Bateson, Gregory (1976). *A theory of play och fantasy*. I Bruner et al (eds).
- Dysthe, Olga (2003). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur
- Granberg, Ann (2000). *Småbarnsmetodik : omsorg, lek och ramsor*. Stockholm: Liber
- Humanistisk- samhällsvetenskapliga rådet (HSFR) (mars 1990, reviderad version april 1999). *Etikregler för humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*.
Adress: <http://kursportal.student.gu.se/data/LAU350V06/Kursmoment/etikregler.pdf>. (2006-06-05)
- Hutt, Corinne (1966). *Exploration and play in children*. I Bruner et al (eds).
- Hägglund, Kent (1989). *Lekteorier*. Arlöv: Esselte Studium.
- Johansson, Bo & Svedner, Per Olov (2004). *Examensarbetet i lärarutbildningen - Undersökningsmetoder och språklig utformning*. Uppsala: Kunskapsföretaget.
- Johansson, Eva (2003). *Möten för lärande – Pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. Kalmar: Skolverket.
- Knutsdotter Olofsson, Birgitta (1987) *Lek för livet. En litteraturgenomgång av forskning om förskolebarns lek*. Stockholm: HLS Förlag
- Knutsdotter Olofsson, Birgitta (1992) *I lekens värld*. Arlöv: Almqvist & Wiksell
- Kärrby, Gunni (1989). *Lek och inläring ur barnperspektiv, del 1: Begreppsanvändning och lekteorier*. (Rapport om begreppsanvändning och lekteorier, nr 4) Göteborgs Universitet, Institutionen för pedagogik.
- Lillemyr, Ole Fredrik (1999)(2002). *Lek – upplevelse – lärande i förskola och skola*. Stockholm: Liber.
- Löfdahl, Annica (2002). *Den välreglerade friheten. Att konstruera det lekande barnet*. Malmö: Reprocentralen
- Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja (1999). *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur.
- Pramling Samuelsson, Ingrid & Asplund Carlsson, Maj (2003). *Det lekande lärande barnet i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber
- Rasmussen Hangaard, Torben (1992) *Den vilda leken*. Lund: Studentlitteratur.
- Rasmussen Hangaard, Torben (1978) *Lekens betydelse*. Lund: Liber
- Stukát, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Tullgren (2003). *Förskolebarns lek, en arena för kulturellt och socialt meningsskapande*. Karlstad: Universitetstryckeriet.

Utbildningsdepartementet (1998). *Läroplan för förskola*. Stockholm: Skolverket.

Vygotskij, Lev S (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.

Winnicott, Donald W (1981). *Lek och verklighet*. Stockholm: Natur och kultur.

Åm, Eli (1986) *Leken i förskolan – de vuxnas roll*. Stockholm: Natur och kultur.

Öman, Brita-Lena (1991). *Frøbels lekteori och lekgåvor*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1

Hej!

Vi heter Hanna Smith och Jenny Järkås och är två lärarstudenter som skriver ett examensarbete om vilken funktion leken fyller för barn i förskoleåldern. För att få reda på vad ni som förskollärare/lärare i förskolan har för synsätt och tankar kring detta ämne skulle det vara av stor betydelse för oss om ni vill ta er tid för att vara med i en enskild intervju den 19 april. Ni som väljer att delta kommer att få intervjufrågorna några dagar innan så ni vet vad intervjun kommer att handla om.

Examensarbetet kommer att bli en offentlig handling men resultaten i arbetet kommer att presenteras på ett sådant sätt att det inte skall gå att identifiera vem som sagt vad. Under intervjun kommer vi att använda en bandspelare men ingen annan kommer att lyssna på bandet och när intervjun är bearbetad förstörs bandet.

När arbetet är klart får ni gärna ta del av det!

Tack på förhand!

Vänliga hälsningar Hanna och Jenny

Ni som är intresserade och har möjlighet att delta i en intervju onsdagen 19 april, skriv gärna ert namn nedan senast 13 april.

.....
.....
.....
.....

Bilaga 2

Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur ett antal pedagoger inom förskolan ser på begreppet lek samt att ta reda på vad dessa pedagoger har för syn på sin roll som pedagog i leken.

Frågeställningar

Utifrån vårt syfte vill vi ha svar på följande frågeställningar:

- Hur definierar pedagogerna begreppet lek?
- Vilken funktion anser pedagogerna att leken fyller för barn i förskoleåldern?
- Vad anser pedagogerna om deras roll i leken?

Intervjufrågor

1. Hur definierar du begreppet lek?
2. Vilken funktion, anser du, att leken fyller för barn i förskoleåldern?
3. Arbetar ni medvetet med leken i pedagogiskt syfte? Vilket tycker du är det bästa sättet att arbeta med leken i pedagogiskt syfte?
4. Diskuterar ni i arbetslaget teorier och forskning kring barns lek? Hur påverkar det i så fall ert arbete med barngruppen?
5. Hur mycket ska man som pedagog, enligt dig, blanda sig i barnens lek?